

Muzykujemy w zespole

- [Muzykujemy w zespole](#)

Muzykujemy w zespole

Ważne daty

1895-1982 – lata życia Carla Orffa,

1928 – skomponowanie i premiera *Bolera* Maurice'a Ravela.

Scenariusz lekcji:

I. Indywidualna i zespołowa ekspresja muzyczna.

2. W zakresie gry na instrumentach. Uczeń:

1) gra na instrumentach ze słuchu lub/i przy pomocy nut (w zespole lub/i solo) na jednym lub kilku instrumentach melodycznych (do wyboru np. flet podłużny, flażolet/flecik polski/, pianino, keyboard, gitara, dzwonki, metalofon, ksylofon i inne) oraz perkusyjnych niemelodycznych:

A) schematy rytmiczne,

C) proste utwory,

4. W zakresie słuchania i percepcji muzyki. Uczeń:

2) rozpoznaje ze słuchu:

A) brzmienie instrumentów muzycznych.

II Język i funkcje muzyki, myślenie muzyczne, kreacja i twórcze działania.

3. Uczeń wykazuje się znajomością i dokonuje podziału:

1) instrumentów muzycznych ze względu na źródło dźwięku – nazywa i charakteryzuje je.

Nauczysz się

stosować pojęcia muzyczne, tj. Idiofon, [Schulwerk](#), Membranofon ;

wymieniać nazwy instrumentów, wchodzących w skład instrumentarium Orffa;

rozróżniać ze słuchu instrumenty muzyczne.

Wprowadzenie

Gra zespołowa, w której bierze udział więcej niż jeden wykonawca, jest esencją wykonywania muzyki. Każdy może odczuwać emocje związane z grą na instrumencie, a także przyjemność z tworzenia i wykonywania muzyki w domu. Są jednak dwa powody, dla których muzyka staje się dla wykonawcy wyjątkowa. Jednym z nich jest udział publiczności w występie, który sprawia, że skupienie staje się większe. Drugim z nich jest wspólna gra w zespole, która nadaje całości zupełnie inny poziom odczuwania oraz emocji.

Częstym problemem z grą w zespole jest to, iż potrzeba wiele lat nauki oraz przygotowań, by dobrze wykonywać swoją partię. Muzycy filharmonii oraz orkiestr, niejednokrotnie mają za sobą długi czas spędzony w szkołach muzycznych oraz wyższych uczelniach czy akademiach, a także godziny spędzone wspólnie z innymi muzykami na próbach oraz podczas koncertów. Aby zostać członkiem takiego zespołu, potrzeba zatem wiele lat nauki i ćwiczeń.

Na pomoc przychodzi jednak instrumentarium Orffa. Podczas tej lekcji dowiesz się, iż jest możliwa gra w zespole bez większego doświadczenia oraz wiedzy. Wystarczy tylko przygotować odpowiednie instrumenty, podążać za pewnymi wskazówkami oraz przede wszystkim mieć otwartą głowę i słuchać tego, co grają inni.

Przypomnienie wiadomości o Carlu Orffie

W jednym z poprzednich materiałów pojawiła się postać Carla Orffa – niemieckiego kompozytora oraz pedagoga, który stworzył własny system nauczania muzyki –

Schulwerk (z niemieckiego – „praca szkolna”). W jego metodzie bardzo ważną rolę odgrywał rytm. Mógł być on wykonywany za pomocą własnego ciała oraz za pośrednictwem improwizacji ruchowych – a więc tańca oraz klaskania, tupania, pstrykania i innych – ale także za pomocą prostych instrumentów perkusyjnych. Schulwerk zakładał wyrażanie własnych emocji i ekspresji za pomocą śpiewu, tańca lub gry na instrumentach.

Instrumentarium Orffa to zbiór prostych instrumentów perkusyjnych, za pomocą których można wykonywać, między innymi rytm w utworach. Grana z ich pomocą muzyka często jest prosta, naturalna dla muzyków, ponieważ Carl Orff uważał rytm za najbardziej pierwotną, intuicyjną dla człowieka część muzyki.

Poniżej możesz wysłuchać jednej z kompozycji Carla Orffa, napisanej specjalnie na potrzeby jego systemu edukacyjnego Schulwerk.

Polecenie 1

Zapoznaj się z nagraniem i zapisem nutowym utworu *Gassenhauer* Carla Orffa. Razem z kolegami i koleżankami spróbujcie wykonać utwór na dzwonkach chromatycznych. Jedna osoba może w tym czasie wykonywać improwizacje wokalne.

Nuty do utworu *Gassenhauer*, nbgc.org.uk, CC BY 3.0

1

Gassenhauer, autorstwa Carla Orffa

Wykonawca: Muzycy z Akademii Muzycznej im. Feliksa Nowowiejskiego w Bydgoszczy (AMFN)

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/Pa8N2M4wh>

Instrumentarium Orffa – kastaniety, tamburyn i klawesy

Kastaniety mogą przybierać wiele form. W swojej pierwotnej postaci, pochodzącej z Hiszpanii, była to para związanych ze sobą drewnianych muszelek. Przy odpowiednim chwycie, potrząsanie powodowało, iż muszelki uderzały o siebie, dając charakterystyczny, perkusyjny dźwięk. Istnieje także coraz bardziej popularna odmiana kastanietów, która zawiera dodatkowo drewnianą rękojeść; niektóre z tych instrumentów posiadają także dwie pary muszelek.

„Kastaniety”, online-skills, CC BY 3.0

Tamburyn to kolejny z instrumentów, który występuje w wielu rodzajach. Bywa nazywany także **bębenkiem baskijskim**. Wbrew nazwie, nie pochodzi od Basków, ale przywędrował do Europy z Azji. Składa się z obręczy (niegdyś drewnianej, obecnie także metalowej lub plastikowej) z wydrążonymi otworami, w których umieszczono ruchome, metalowe blaszki. Zdarza się także, iż zamiast blaszek montuje się dzwoneczki, a całą obręcz obleka z jednej strony skórą (tworząc membranę). Na takim instrumencie można grać, potrząsając nim, a także uderzając lub pocierając membranę.

1

Dźwięk tamburynu

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/Pa8N2M4wh>

Klawesy to dwa drewniane kołki lub podłużne klocki. Pochodzą z Kuby, a stosuje się je głównie do akompaniamentu podczas karaibskich tańców. Wyróżniamy dwa standardowe rodzaje klawesów. W pierwszym oba klocki są równej długości i grubości, a uderzenie ich

o siebie daje bardzo mocny i przenikliwy dźwięk. Druga możliwość to zastosowanie jednego klawesa z otworem, dwa razy grubszego, co powoduje cieplejsze brzmienie instrumentu.

Źródło: online-skills.

Instrumentarium Orffa – bębenek, marakasy i pudełko akustyczne

Pudełko akustyczne to instrument, który może posiadać różne brzmienie, zależne od: rodzaju materiału, z którego został instrument wykonany; miejsca oraz siły, z jaką został uderzony. Prawdopodobnie jest to jeden z pierwszych instrumentów rytmicznych w historii całej muzyki – składa się z wydrążonego w środku klocka drewna (stąd nazwa) oraz pałeczki lub kawałka drewna, którymi uderza się w pudełko.

„Pudełko akustyczne”, online-skills, CC BY 3.0

Bębenek, podobnie jak pudełko akustyczne, zaliczany jest do najstarszych instrumentów świata. W najprostszym wydaniu jest to drewniany, okrągły korpus oraz naciągnięta na niego skórzana membrana. Tak jak wiele innych instrumentów, współcześnie jest wykonywany z różnych materiałów, a także przyjmuje różne formy. Rozwój bębenków spowodował, iż powstał zestaw perkusyjny, który złożony jest między innymi z bębnów o różnych rozmiarach.

Źródło: online-skills.

Marakasy są zbudowane z drewnianej rękojeści, korpusu (najczęściej zrobionego ze skorupy orzecha) oraz zawartości korpusu (nasion lub kamyczków), przez co przy potrząsaniu słychać szelest. To kolejny z instrumentów, który obecnie może być robiony z wielu materiałów, takich jak plastik, metal i inne tworzywa. Marakasy można określić jako grzechotki.

Źródło: online-skills.

Polecenie 2

Przygotuj instrument muzyczny (dzwonki, klawesy, bębenek, lub marakasy), a następnie wysłuchaj ponownie utworu „Gassenhauer”. Spróbuj zagrać usłyszany rytm na przygotowanym instrumencie.

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DwO8VSqWR>

Nagranie utworu „Gassenhauer” Carla Orffa. Nagrany utwór wykonywany jest przez sześciu perkusistów. Główną rolę odgrywają w utworze marimby. Muzyka rozpoczyna się rytmicznym akompaniamentem, który jako ostinato będzie powtarzał się w całym utworze. Z każdym, kolejnym powtórzeniem dołącza kolejny instrument. Muzyka narasta i powstaje bogaty brzmieniowo, wesoły, skoczny utwór. W czwartym powtórzeniu dołączają kotły i podkreślają rytm i harmonię utworu. W piątym powtórzeniu, oprócz wymienionych instrumentów, dołączają janczary.

Instrumentarium Orffa – janczary, trójkąt i guiro

Janczary są zbudowane z drewnianej pałki oraz kilkunastu (czasem kilkadziesiąt), przytwierdzonych do niej metalowych dzwoneczków. Są bardzo popularne na Podhalu (są tam zwane [turlikami](#)), a w formie samych dzwoneczków mocowane do końskich uprzęży, co powoduje, iż cały zaprzęg generuje rytm zgodny z końskim chodem.

Źródło: Marcin Łukasiewicz.

Trójkąt to instrument wykonany z metalowego pręta, wygiętego na kształt trójkąta – stąd nazwa. Dźwięk wytwarza się, uderzając metalową pałeczką w pręt. By dźwięk nie został

stłumiony należy pamiętać, aby nie dotykać instrumentu bezpośrednio rękami.

Źródło: online-skills.

Guiro pierwotnie było robione z wysuszonej tykwy, na której wycinano równoległe względem siebie poprzeczne rowki, co dawało mu wygląd specyficznej tarki. Obecnie wykonuje się go z różnych tworzyw, a jego kształt bywa zaskakujący - zdarza się, że instrument jest rzeźbiony w kształt zwierzęcia (najczęściej żaby, co zostało przedstawione na zdjęciu poniżej). Gra na nim polega na użyciu pałeczki lub pręta i pocieraniu wyłobień.

Źródło: online-skills.

Instrumentarium Orffa – inne instrumenty

Przedstawione instrumenty należą do najbardziej popularnych w metodzie Orffa. Do pozostałych, mniej znanych instrumentów, zaliczyć należy: dzwonki, małe marimby, ksylofony, metalofony oraz inne instrumenty ze sztabkami z różnych materiałów, w których dźwięk jest wzbudzany poprzez uderzenie.

Polecenie 3

Wysłuchaj teraz utworu *Inventions for Bells and Mallets* Carla Orffa. Zwróć uwagę na instrumenty, jakie występują w tym utworze. Czy potrafisz je wymienić?

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DwO8VSqWR>

Nagranie utworu Carla Orffa „Inventions for Bells and Mallets”. Utwór rozpoczyna rytmicznym akompaniamentem, wykonywanym na ksylofonie. Na tle tego akompaniamentu po chwili pojawia się melodia grana na dzwonkach. Później akompaniament się zmienia, ksylofony grają rozłożone akordy, na tym tle znów melodię grają dzwonki.

Osobnym tematem oraz instrumentem używanym w instrumentarium Orffa jest ludzkie ciało. Nie chodzi tu tylko o zdolność człowieka do śpiewu, ale także perkusyjne wykorzystanie człowieka, czyli wszelkiego rodzaju (wspomniane już wcześniej) klaskanie, tupanie, pstrykanie, klepanie czy cmokanie.

Instrumenty perkusyjne

Instrumenty perkusyjne są wyjątkowo ważną częścią większości zespołów oraz orkiestr. W orkiestrze symfonicznej można wyróżnić wiele instrumentów perkusyjnych, a symbolicznie można podzielić je na dwa sposoby:

- **idiofony** (źródłem dźwięku jest drganie całego instrumentu) i **membranofony** (źródłem dźwięku jest drganie membrany);
- na instrumenty o określonej i nieokreślonej wysokości dźwięku.

W orkiestrze dętej możemy wyróżnić następujące instrumenty perkusyjne:

- kotły (czyli wielkie bębny, nastrojone do konkretnego dźwięku);
- marimba, ksylofon, wibrafon (instrumenty zbudowane ze sztabek z różnych materiałów, ułożonych na kształt klawiszy fortepianu);
- dzwony (nastrojone do konkretnych dźwięków);
- trójkąty;
- talerze i gongi (zrobione z metalu);
- bębny wielkie;
- werble.

„Ksylofon”, online-skills, CC BY 3.0

Źródło: online-skills.

Podsumowanie

Instrumenty perkusyjne są często określane jako „serce orkiestry”, bo potrafią dodać do utworu wyjątkowy kontekst oraz brzmienie i podkreślić frazy, motywy i części. Ciężko sobie także wyobrazić zespół rockowy, jazzowy czy metalowy, bez perkusji. To wszystko powoduje, że chociaż instrumenty perkusyjne mogą się wydawać proste (a przez to nieatrakcyjne), to ich użycie jest wyjątkowo istotne, a bez nich muzyka po prostu wiele by straciła. W 1928 roku Maurice Ravel skomponował utwór *Bolero*, który bywa określany jako pogładowa lekcja instrumentoznawstwa lub prezentacja instrumentów orkiestry symfonicznej. Werbel nadaje rytm całemu dziełu i ma wiodącą rolę. Melodia podkreślana jest przez wprowadzanie kolejnych instrumentów melodycznych.

Polecenie 4

Przygotuj instrument - klawesy i spróbuj się wbić w rytm werbla w utworze *Bolero*. Następnie wykonaj to samo z dłońmi - klaszcząc w rytmie werbla.

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DwO8VSqWR>

Na nagraniu Bolero, autorstwa Maurice'a Ravela. Utwór rozpoczyna się rytmem bolera, granym na werblu, to rytmiczne ostinato będzie towarzyszyło przez cały utwór. Później spokojną, kołyszącą melodię gra flet piccolo. Następnie temat przejmują kolejne coraz głośniejsze instrumenty: dwa flety, dwa oboje, róg angielski, klarnet Es, dwa klarnety B, klarnet basowy, dwa saksofony, dwa fagoty, kontrafagot, cztery rogi, trąbka piccolo, trzy trąbki, trzy puzony. Na końcu gra tutti cała orkiestra. Dynamika podczas całego utworu narasta.

Zadania

Ćwiczenie 1

Wskaż, który element muzyki odgrywa główną rolę w systemie edukacyjnym Orffa?

☐ dynamika

☐ frazowanie

☐ rytm

Ćwiczenie 2

Jak nazywa się system edukacyjny stworzony przez Carla Orffa?

☐ Praca szkolna

☐ eurytmia

☐ Schulwerk

Ćwiczenie 3

Przyporządkuj dźwięki do odpowiednich instrumentów.

1

Przykład I.

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/Pa8N2M4wh>

Przykładowe dźwięki do ćwiczenia nr 3, online-skills, CC BY 3.0

Ksylofon

Przykład nr 2

Trójkąt

Przykład nr 3

Kotły

Przykład nr 1

Ćwiczenie 4

Wskaż nazwę popularnego na Podhalu instrumentu, mocowanego na końskiej uprzęży.

☐ marakasy

☐ janczary

☐ guiro

Ćwiczenie 5

Wskaż źródło dźwięku u idiofonów.

☐ drganie struny

☐ drganie całego instrumentu

☐ drganie membrany

Ćwiczenie 6

Instrumenty perkusyjne w orkiestrze symfonicznej dzielimy na:

☐ idiofony i membranofony

☐ instrumenty o określonym i nieokreślonym dźwięku

☐ chordofony i aerofony

Ćwiczenie 7

Z którego instrumentu wymienionego poniżej można wydobyć określoną wysokość dźwięku?

1

przykłady brzmień instrumentów perkusyjnych

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/Pa8N2M4wh>

Dźwięki instrumentów do ćwiczenia nr 7, online-skills, CC BY 3.0

☐ kot

☐ guiro

☐ tamburyn

Ćwiczenie 8

Przyporządkuj stwierdzenia do odpowiedniej grupy.

PRAWDA

Klawesy to cztery metalowe pręty.

Bębenek baskijski to inaczej tamburyn.

FAŁSZ

Turliki to instrumenty muzyczne, których źródłem dźwięku jest drganie membrany.

Słownik pojęć

Bęben

muz. instrument z grupy membranofonów składający się z korpusu i jednej lub dwóch membran. Instrument wydaje dźwięki o nieokreślonej wysokości; gra na bębnie polega na uderzaniu w membranę pałkami, dłonią, palcami lub też na pocieraniu membrany opuszkami palców

Bębenek baskijski

instrument perkusyjny, inna nazwa tamburyn.

Bolero

hiszpański taniec ludowy, który może być wykonywany solo lub parami, ze śpiewem, przy wtórze kastanietów, gitary, tamburyna.

Idiofony

grupa instrumentów muzycznych, w których źródłem dźwięku jest sprężysty element drgający (np. płytka, sztabka, pręt, rura, blaszka — tzw. jęczyczek, naczynie z metalu, kamienia, drewna, szkła); Przykładowymi instrumentami z grupy idiofonów są: klawesy, czy kastaniety.

Membranofony

grupa instrumentów muzycznych, w których źródłem dźwięku jest drgająca membrana, np. skóra lub błona napięta na korpusie instrumentu. Przykładem może być bębenek lub kocioł.

Schulwerk

system nauczania muzyki stworzony przez Carla Orffa, a także jego największe osiągnięcie. Po polsku oznacza „pracę szkolną”. Schulwerk powstał w latach dwudziestych XX wieku i odniósł ogromny sukces na całym świecie. Schulwerk aktywizuje dzieci do zabawy z muzyką.

Turliki

podhalańska nazwa janczarów.

Źródła:

encyklopedia.pwn.pl

sjp.pwn.pl

Biblioteka muzyczna

1

Gassenhauer, autorstwa Carla Orffa

Wykonawca: Muzycy z Akademii Muzycznej im. Feliksa Nowowiejskiego w Bydgoszczy (AMFN)

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/b/Pa8N2M4wh>

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DwO8VSqWR>

Nagranie utworu Carla Orffa „Inventions for Bells and Mallets”. Utwór rozpoczyna rytmicznym akompaniamentem, wykonywanym na ksylofonie. Na tle tego akompaniamentu po chwili pojawia się melodia grana na dzwonkach. Później akompaniament się zmienia, ksylofony grają rozłożone akordy, na tym tle znów melodię grają dzwonki.

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DwO8VSqWR>

Na nagraniu Bolero, autorstwa Maurica Ravela. Utwór rozpoczyna się rytmem bolera, granym na werblu, to rytmiczne ostinato będzie towarzyszyło przez cały utwór. Później spokojną, kołyszącą melodię gra flet piccolo. Następnie temat przejmują kolejne coraz głośniejsze instrumenty: dwa flety, dwa oboje, róg angielski, klarnet Es, dwa klarnety B, klarnet basowy, dwa saksofony, dwa fagoty, kontrafagot, cztery rogi, trąbka piccolo, trzy trąbki, trzy puzony. Na końcu gra tutti cała orkiestra. Dynamika podczas całego utworu narasta.

Bibliografia

Ardley Neil, *Instrumenty muzyczne: [od pierwotnych bębnów do syntezatorów - historia, budowa, brzmienie]*, Arkady, Warszawa 1992.

Keith Spence, *Encyklopedia muzyki*, Podsiedlik-Raniowski, Poznań 2000.

Mała Encyklopedia Muzyki, PWN, Warszawa 1970.